

Річка Чингул

Минуле, сьогодення, майбутнє...

Токмацька районна дитяча екологічна організація "Спілка Друзів Природи". Заснована юними екологами міста Токмака у 2000 році. До неї входять діти та дорослі, яким не байдужа доля навколишнього середовища.

"Спілка Друзів Природи" займається вивченням та охороною природи рідного краю, впровадженням екологічної освіти серед населення. Має власне друковане видання газету-бюлетень "Моя Земля".

Запрошуємо усіх, кому не байдужа доля природи, до співпраці!

Контактні особи:

Івко Тамара Михайлівна (голова),
Івко Сергій Олександрович (президент),
Телефон: (05178) 2-09-91.
E-mail: ivko@tokmakcity.net

Адреса:

вул. Шевченка, 35/39, м. Токмак,
Запорізька область, 71700.

Це видання підтримує Wetlands International через грант, наданий Міністерством сільського господарства, природоуправління та рибальства Нідерландів

Територія України вкритою мережею річкових долин. Більше
вже з численними водотоками, починаючи з малювчастих
струмаків періодичної дії до великих річок, таких як
Дніпро, Дністер та інші. На території України за уточне-
ними даними налічується 63029 малих річок і водотоків
загальною довжиною 185,8 тис. км.
Малі водотоки і річки формують водні ресурси, гідро-
логічний режим та якість води середніх і великих річок,
є складовими природних ландшафтів, оприяють госпо-
дарській діяльності населення. Але внаслідок постійно
зростаючого промислового і побутового забруднення,
розорювання та гідротехнічної меліорації водозборів і
заплави, знищення лісів у долинах рік і т. ін. велика
кількість водотоків і малих річок сьогодні знаходиться на
різних стадіях деградації. Кожного року в Україні змива-
ється близько 120 млн. т родючого ґрунту. Особливо
впливають на якість води малих річок стоки з тварин-
ницьких ферм і комплексів, які часто розташовуються у
водохоронних зонах річок.
На сьогодні в Україні річок з цілісними, мало зміненими
заплавами і руслами, які у минулі десятиліття не зазнали
забрудненя, дуже мало. Знаходяться вони, за деякими
виключеннями, у малозаселених, важкодоступних місцях
переважно у лісових масивах. Тому на сьогодні так
актуально встановити у заплавах малих річок прибережні
заповідні смуги, ширина яких згідно "Водного кодексу
України" має бути не менше 25 метрів.
(Р. Хенд, Р. Еббе, Інститут Біології Національного Біологічного
Центру України, 1999)

Токмацький край багатий як своєю історією, так і своєю
природною спадщиною. Причому ці основні компоненти
одного буття нерозривно пов'язані між собою. І так
якщо сталося, що існування людини у наших південних
степях здавна залежить від наявності прісної води.
Тому і знаходить стоянки первісної людини переважно
поблизу річок як великих, так і малих. Адже у степу і
мала річка, це теж джерело життєдайної вологоти та
прохолоди. До того ж такі природні утворення, як ліси,
у степу розташовуються лише на узбережжях річок.
Але за останні кілька десятиліть людина аж занадто
стала вважати себе царем природи і тепер нам,
прийдешнім поколінням доводиться розпачуватись за
помилки наших попередників. Більшість річок Токмацьчини
знає непоправні шкоди від людської руки. Колишні
могутні, чисті, прозорі водні потоки, береги яких були
вкриті мальовничими лісами та луками, зараз перетворені
на стіни канави та місця нагромадження худоби. А пити воду
з наших річок взагалі стало небезпечно.
Останніми роками все більше науковців та природо-
охоронців стали схилитися до думки, що діяти задля
порятунку малих річок треба негайно. Тому люди об'єдну-
ються у різні ініціативні групи, які часто створюють громадсь-
кими організаціями, щоб разом зберегти те, що лишилося
і відновити те, що було втрачено.
Мабуть, найбільше багаті своєю історією та унікальними
природними об'єктами річки Чингул та Куркулак та,
з рясотою, саме від місця впадіння Чингулу в Токмацьку
починається Молочна. Крім того, на берегах цих річок
це лишилося те, що треба зберегти. Але спочатку кілька
слів про кожну з них.

Чингул

Річка Чингул починається біля с. Червоногірка, протікає
через села Садове, Заможне та впадає в Токмацьку
перед м. Молочанськом. Назва цієї річки походить від
тюркського слова "чунгул", що означає "глибоке місце
річки". І дійсно, не кожна мала степова річка може
похвалитися такою глибиною. Як для своєї незначної
довжини, Чингул має глибину 2-6 метрів. Щоправда,
зараз глибина цієї річки складає в середньому 0,2 - 1,5
метри.

Загальна довжина р. Чингул 21 км. На ній є один
ставок. Негативно на стан річки та її водність вплинуло
спрямлення її русла на деяких ділянках та захоплення
джерел з метою "уберегти населення від повеней"
(але зараз видно, що це не вірно, річка пересихає, хоча
повені спостерігаються щороку, бо джерела ніяк не
впливають на кількість води під час повеней).

Це спричинило сильне замулення і стало причиною
обміління річки. На берегах та у заплаві цієї річки, у
минулому були густі лісові масиви, про що свідчать
величезні осоки біля с. Червоногірка, вік яких
приблизно 200-250 років. Тоді ці краї не були заселені
постійними мешканцями. Та згодом ліси вирували,
а кілька дерев якимось дивом залишилися цілі.

У 2001 році була проведена паспортизація річки
Чингул та її притоку, під час якої було отримано повну
інформацію про стан річки, прибережних територій та
терас. Це допоможе у збереженні та відновленні річки.
А у 2002 році поблизу с. Червоногірка було створено
ландшафтний заказник місцевого значення "Заплава
р. Чингул" площею 154 га. Тут охороняються красиві
ландшафти, а також деякі предстваники тваринного
та рослинного світу.

Куркулак

Назва р. Куркулак походить з тюркської мови і перекла-
дається "вовчий яр". У минулому заплава р. Куркулак
була поросла густими чагарниками та лісом, де мешка-
ло багато вовків. Зараз ця річка часто пересихає, алтжу
Але русло її досить широке та місцями глибоке, що сви-
дчить про її потужність у минулому. Колишні давні річка
Куркулак починалася біля с. Новопокровка (у мину-
лому Верхній Куркулак). Зараз її витіки там таж є,
але на них створено ставки. Та й потужність їх не така
сильна, щоб живити основне русло річки, вони до нього
просто не дотякають. Понаше початок цієї річки знахо-
дився перед с. Жовтневим, колишня назва якого Ниж-
ній Куркулак. Та і тут було споруджено греблю, де утво-
рилася ставок. Після греблі велика площа заплави
заросла очеретом, тут у недалекому минулому існував
витік річки. Але за даними останньої експедиції, про-
веденої екологічним гуртком студентів туристів у 2001
році, витік річки змістився нижче останнього майже на
1,5 км. А "сприяють" зникненню річки городи у заплаві
та засмічення русла, а також перегин худоби через річку.
Правий схил долини Куркулаку — місцевість децю унікаль-
на. Справа в тім, що цей схил по чергово став частиною
трьох річок! Спочатку він — правий берег р. Куркулак,
потім — правий берег р. Чингул, а потім — правий берег р.
Молочної. Якщо дивитися зі сходу від правого берега
перелічених річок, стоячи на лівому березі, то правий
берег здається величезним земляним валом. Імовірно,
ця ділянка є наслідком глибинного розлому земної кори.
Долини річок у Степовій зоні завжди були природними
коридорами для міграції рослин і тварин, тут вони знахо-
дили воду, найдефіцитніший ресурс у степу, а також
захист від пекучого сонця та хижаків під кронами дерев.
І буде дуже шкода, якщо через людську недбалість,
жадібність та неграмотність за лічені роки зникнуть
річки, чарівні куточки природи, що проіснували на світі
сотні тисяч років. Але ж саме мекхоричка цих річок є
легендарним місцем битви військ Володимирі Монома-
ха з половцями у 1103 році. На високій терасі правого
берега р. Куркулак поблизу с. Жовтневого встановлено
гранітну стелу до цієї події. І цього року від цієї пам'ятної
дати виповнився ювілей - 900 років. До того ж гірлова
частина р. Чингул свого часу була якимось загадковим
магнітом для кочових племен. Тут зосереджена переваж-
но більшість курганів та давніх поховань у Токмацькому
районі. Згадати хоча б знаменитий "Чингульський
курган", в якому був знайдений половецький хан Конок
і багато унікальних речей давнини для археологів та
історії України. І скільки ще таких історичних перли-
н криється на берегах цієї річки. Заслуговує згадки і знай-
дений у 1999 році, теж у долині р. Чингул, саксридний
"могиляник" викопних тварин, серед яких були знай-
дені кістки досить рідкісної тварини південного степу,
якої мешкав у цих краях 2 мільйони років тому.
Причому, судячи з геологічних нашарувань піску та
глини у ті давні часи тут також існувала річка (і якщо
тут втілювалося кілька слонів, то мабуть глибока!).
Тому на всіх, час життя та діяльність пов'язані з річками
Чингул та Куркулак, лежить відповідальність
за долю цих річок.